

ПРИЛОЗИ

СТУПАЊЕ ВАЛТАЗАРА БОГИШИЋА У ЦРНОГОРСКУ СЛУЖБУ 1873. ГОДИНЕ

Историјскоправној литератури је познато да је на молбу црногорског књаза Николе и одлуком руског цара Александра II у Црну Гору 1873. године дошао професор словенских права на Одеском универзитету Валтазар Богишић, са задатком да изради грађански законик за Књажевину Црну Гору. На путу из Одесе Богишић је вршио припреме за састављање законика у Бечу, Венецији, Дубровнику и Котору од почетка јануара па до краја априла 1873. године, када је стигао у Цетиње.¹

Припремајући се за рад на изради законика Богишић није рачунао да ће се на изради тог монументалног дјела задржати све до 1888. године, када је штампан Општи имовински законик за Књажевину Црну Гору. Истина, у том петнаестогодишњем периоду он је радио и на другим научним и стручним пројектима. Од доласка па до краја 1873. године Богишић је боравио у Црну Гору од када је па до штампања Законика највише боравио у Паризу и повремено у Бечу, Петрограду, (Лењинграду), Дубровнику, Загребу, Београду, Будимпешти, Бугарској и Црној Гори.²

¹ Виктор Новак, *Валтазар Богишић и Фрањо Рачки*. Преписка (1866—1869), Београд 1960, стр. 217—224.

² Богишићев архив и библиотека у Цавтату (у даљем тексту: БАВЦ), Кутије XII2,3 XVII6, XX7, XXII1—15, XXXIV; В. Новак, н.д., стр. 217—230; Споменица др-а Валтазара Богишића, Дубровник 1938; Karel Kadlec, *Valtazar Bogišić*, Prazе 1903; Миленко Р. Веснић, *Валтазар Богишић*, Загреб 1905; Станислав Боровски, *Валтазар Антони Богишић*, Варшава 1938; Лазар Мијушковић, *Валтазар Богишић*, Правни зборник 1935/1; Александар Соловјев, *О животу и раду Валтазара Богишића*, Шабац 1935; Исти, *Bogišić en Bulgarie 1877*, Revue internationale des études balkanique, Том II, Београд 1938; Никола Иванишин, *Јагићева писма Валтазару Богишићу*, Архивски вјесник IV—V, Загреб 1962; Нико С. Маргиновић, *Валтазар Богишић И. Историја кодификације црногорског имовинског права*, Цетиње 1958; Валтазар Богишић, *Метод и систем*

Од средине маја 1888. па до средине маја наредне 1889. године Богишић је боравио у Петрограду, а затим у Паризу и поново у Петрограду, гдје је и пензионисан 1. јануара 1890. године у звању правог руског државног савјетника и професора Универзитета.³ Од тада па до смрти 24. априла 1908. године Богишић је живио у родном Цавтату, Цетињу, а највише у Паризу.

Током друге половине 1892. године књаз Никола је одлучио да понуди Богишићу положај министра правде Књажевине Црне Горе. Тако је у Дубровнику 20/31. децембра 1892. године дошло до састанка војводе Гавра Вуковића, министра иностраних дјела Књажевине Црне Горе, и Валтазара Богишића, правог руског државног савјетника у пензији и једног од првих чланова Југословенске академије знаности и умјетности у Загребу. Тада су се начелно договорили о сљедећем:

1. Богишић је прихватио понуду да буде министар правде и заступник министра просвјете, „као и номинални инструктор Његове Свјетлости књаза Насљедника, у све за двије године“

2. Богишић би имао сваке године по три мјесеца одмора у вријеме када он то буде захеллио.

3. Богишићева путовања по Црној Гори или ван ње не би се рачунала у његов годишњи одмор. За обављање таквих послова добијаће путне трошкове према висини положаја који покрива.

4. Богишић ће имати редовну годишњу плату за обадва положаја 10.000 франака у злату.⁴

На састанку у Дубровнику било је говора и о регулисању пензије Богишићу и од Црне Горе након престанка рада у црногорској служби. По повратку у Цетиње Вуковић је ово питање поставио књазу Николи, а овај је предложио да се Богишићу у службу у Црној Гори „урачунају године рада“ на Општем имовинском законнику и године проведене у будућој служби, „и то на плату од једног портфеља тј. на рачун од пет хиљада франака“.⁵ Што се тиче црногорске пензије, изгледа да је Богишић наговјестио могућност да би се она могла на-

кодификације имовинског права у Црној Гори. За штампу приредио Томица Никчевић, Београд 1967; Валтазар Богишић, *Правни обичаји у Црној Гори, Херцеговини и Албанији.* Приредио са предговором Т. Никчевић, Титоград 1984; Петар Милосављевић, *О настојањима да се др Валтазар Богишић ангажује за рад на руским универзитетима,* Балканика XIII—XIV 1982—1983; С. Боровски, *Богишићева служба у Црној Гори,* Записи, јануар 1939;

³ БАВЦ, XXXIV, 2, Богишићеве биљешке; В. Новак, н.дј., стр. 358—399.

⁴ БАВЦ, XXII 1,4, Писмо војводе Гавра Вуковића В. Богишићу, без датума.

⁵ Исто.

докнадити повећањем његове руске пензије у новцу или у земљи. То се наслућује из писма које је Вуковић послао Богишићу након повратка са разговора у Дубровнику на Цетиње. У вези са тим Вуковић је писао Богишићу следеће:

„Услов пак у колико би се израдило код Русије за Вас да више примите у новцу или земљи моћи ће се од државе црногорске давати, његово Височанство изволило је примити, с додатком ако би толико за Вас израдио код Русије што би Вас у извјесним границама могло задовољити да од Црне горе као сиромашне земље непримате пензију“.⁶

На крају је Вуковић тражио од Богишића да му одговори на наведене писмене формулације након њиховог разговора у Дубровнику, или ако не буде имао примједби да му писмено потврди њихов договор.

Након свега Богишић је писмено одговорио Вуковићу 17. јануара 1893. године. Другог дана (18. јануара) Вуковић је одговорио Богишићу на писмо, захваљујући му што је прихватио у писменој форми њихов ранији договор у Дубровнику прихватајући се двогодишњег положаја министра правде и просвете „и наставника Његове Свјетлости књаза Насљедника у форми почасној“, као и висину плате. О питању пензије остало је да се још договоре.⁷

Из одговора Вуковића могло би се закључити да је Богишић предлагао да се по могућности састане са књазом Николом у Бару, тј. би се и о другим питањима договорили. Вуковић је обавијестио Богишића да Књаз „не може скоро поћи у Бар“, због чега је предложио да се њих двојица поново састану, како би о свему размијенили мисли и постигли „потпуни споразум“ Вуковић је предложио да се састану у Котору, како би избјегао сусрете с неким Црногорцима који су тада живјели у Дубровнику, а Цетиње није дошло у обзир зато што је то било зимско доба, па је саобраћај био отежан. Немамо података о томе да је до њиховог сусрета дошло у Котору или у другом мјесту.

Од почетка јануара па до почетка априла 1893. вођени су усмени и писмени разговори о Богишићевом ступању у црногорску службу. Најзад је дошло до потписивања уговора између опомућеника црногорске владе војводе Гавра Вуковића, ондашњег министра иностраних послова Књажевине Црне Горе, и др-а Валтазара Богишића, руског правог државног савјетника у пензији, о ступању у црногорску државну службу. Уговор је потписан у Цетињу 23. марта/4. априла 1893. године. Уговор садржи 9 чланова.

⁶ Исто.

⁷ Исто, Писмо војводе Г. Вуковића В. Богишићу од 18/29. јануара 1893.

Према уговору, Богишић се прихватио да буде министар правде Књажевине Црне Горе, са којим министарством је за сада сједињено звање начелника књажевске канцеларије за издавање закона“ Истовремено је Богишић постао и члан Државног савјета. Према овом уговору, Богишић се примио „државне службе за једну годину осим ако би га какве неодољиве силе, као стање здравља, принудиле“ да напусти тај положај. Годишња плата му је одређена у износу од 5.000 фиорина, „која ће се исплаћивати три пута у години“, у Цетињу или у Паризу. Богишићу је дат годишњи одмор у трајању од четири и по мјесеца за научне потребе, који је могао узети одједном или у прекидима, за које ће вријеме имати неумањену плату. Путовања по Црној Гори или ван ње, због државних потреба, неће се рачунати у његов одмор и биће о државном трошку. У случају сметње његовом ступњу у црногорску службу од стране Аустро-Угарске, чији је он био поданик, црногорска влада ће му помоћи да добије дозволу. Према истом уговору Богишићу је дозвољено да носи одликовања и друге титуле која је од других држава добио.

Дужности Богишића као министра правде и члана Државног савјета биле су сљедеће:

1. управа над читавом судском струком, „надзор над судским персоналом и давање нужних наредаба“
2. уколико могуће буде, давање „коначни преглед законских предлога и давање нужних наредаба“ и
3. ако другим службеним потребама не буде спријечен, бавиће се и издавањем „омањих закона судске струке“.

Богишићу је остављено на вољу да ли ће носити „црногорску капу с грбом сенаторским кад му год буде мило“.

У последњем члану Уговора предвиђено је: пошто Богишић најприје мора поћи у Париз „ради уредбе својих послова и ради набављања потребних књига, то служба ће његова почети да се броји од оног дана када се поврати у Црну Гору, а то ће бити приближно кроз мјесеца и по дана“.⁸

Уговор су потписали својеручно др Валтазар Богишић, војвода Гавро Вуковић и министар војске војвода Јован Пламенац. Уговор је потврдио, по налогу књаза Николе, председник Државног савјета и министар унутрашњих дјела војвода Божо Петровић.⁹

⁸ БАВЦ, XXIII,3 Текст уговора.

Уговор је објавио Станислав Боровски у раду *Богишићева служба у Црној Гори* (Записи, јануар 1939, стр. 52—55).

⁹ Исто, У прилогу објављујемо уговор у цјелини, који гласи:

„Уговор

Између опуномоћеника Владе црногорске господина Гавра Вуковића Министра правног државног Савјетника у миру с друге стране, о ступању последњег у државну службу Црногорску:

Истога дана када је потписан овај уговор књаз Никола се писмено обратио Богишићу, који се налазио у Цетињу, изражавајући му захвалност за његов многогодишњи рад, „ријетки самопријетор, вјерност и знање, око црногорског имовинског законика, на који је положио темељ правилнијему суђењу у Црној Гори и прославио име црногорско у најдаљем свијету“.

1.

Господин Доктор В. Богишић прима се портфеља Министра Правде, с којим је за сада сједињено звање Начелника Књажевске Канцеларије за израђивање закона. Прима се такође и звања члана Савјета.

2.

Господин Др Богишић прима се државне службе за једну годину осим ако би га какве неодвојиве силе, као стање здравља, принудиле да раније мораде одступити.

3.

Годишња плата Г. Дру Богишићу одређује се Пет хиљада фиорина, која ће се исплаћивати три пута у годину, према његовој вољи, овдје или у Паризу.

4.

Из разних обзира, даје се Г-дину Дру Богишићу годишњи допуст од четири и по мјесеца на одмор, за своје научне радње и потребе. Овај допуст може узети кад зажели у један пут или више пута и за све вријеме сваког законитог дупуста Г. Богишић придржава своју назначену плату у цјелини.

5.

Путовања по унутрашњости или изван државе, по државним пословима, несмотратрају се као допуст. Оваква путовања врше се, по увиђавности, о државном трошку.

6.

У питању о дозволи ступања у државну службу Црногорску са стране државе којој Г. Др Богишић по происходу припада Црногорска влада обећаје подупирати га у томе. То исто буди речено и о дозволи ношења знакова, одличја и других титула које је од других држава добио.

7.

У дужности Г. Дра Богишића спада:

1. ће Управа све судске струке, надзор над судским персоналом и давање нужних наредаба.

2 ће У колико могуће буде, коначни преглед законских предлога, које буду друге гране државне управе израђивале.

3 ће Ако и у колико другим службеним пословима не буде спријечен, и издавање омањих закона судске струке.

8.

Погледом на године и на навике Г-на Дра Богишића, при официјалним церемонијама и састанцима неће бити обавезан носити народно Црногорско одијело, већ ће долазити у свечаним случајевима, у парадном цивилном одијелу јевропском.

Оставља се његовој вољи носити црногорску капу с грбом сенатским кад му год буде мило.

